ڕەخنەی ژمارەی تایبەتی چیرۆک

● زاهیر ڕۆژبەیانی ●

- ١ -

(سەلام مەنمی)چیرۆك نووسیکی ناسراو و هەمیشە ئامادەو بەردەوامە. شارەزایی‌یەکی سەرەنج ڕاکێشیشی هەیە لە زمانی میللی و ژیانی کوردەواری‌دا، لە زۆربەی بەرهەمەکانیشی‌دا سوودی لەم شارەزایی‌یە دیوە و کردویەتی‌یە سیفەتێکی تایبەتی بۆ خۆی‌و کارەکانی بۆیە هەندێ کەسیش وەك دەقی فۆلکلۆری‌و میللی تەماشای بەرهەمەکانی دەکەن. وەلێ ئەم لە بەرهەمەکانی ئەم دوایی‌یەدا هەولێ داوە خۆی لە زمانە ئاسایی‌یەکە لا بدات و زمانێکی ئەدەبی بەکار بەرێت، بەلام بۆ بابەت هێشتا هەر پابەندی ژیانی لادێ‌و کۆمەڵگای کوردەواری سادەو ساکاری گوندە. پاڵەوانەکانیشی تا ئێستا هەر لەو ژینگەیەوە سەر دەردێنن و لە ئاکامیش دا ڕوو لەوێندەرێ دەکەنەوە.

کەسی سەرەکی ئەم چیروٚکی (سەرچاوە)ی کە لە ژمارە تایبەتییەکەی گوٚڤاری (بەیان) دا بڵاوکراوەتە نموونەیەکی چاکی ئەم بوٚچوونەمانە. (سیامەند)ی پاڵەوانی ئەم چیروٚکە، کەسێکی بە بنەچە گوندییەو، لە بارودوٚخێکی ناهەمواردا ناچار دەبێت رووەو شار رەو بکات و، لەوێ بوٚخوٚی ژیانێکی تایبەتی دەس پێ بکاتەوە، سەرەتا هەوڵ دەدات بچێتە بەرگی شارنشینانەوەو، خوٚی لەگەڵ ژیانی شاردا بسازێنێت: (هەرچوٚنێ بوو، دوکانێکی بچووکی سێ گوٚشەیی لە سووچێکی شاردا دەسکەوت و چەند قاڵب سابوون و دوو سێ دەستە شقارتە و سندوقێ چا و چەند شتی وردەی تری تیا دانا...) وەلێ ئەوەندە حەسرەت بە دیاری ژیانی رابوردووەو، ئەوەندەش هەست بە ناموٚیی شوێن و کارەکەی دەکات تا سەرئەنجام لەگەڵ بارودوٚخە کتوپرە نوێیەکەدا ناسازێت و هەر زوو لێی بێزار دەبێت: (بەڵام ئەوەندە وەرس و بێزار بوو هەتا کیلوٚیەکی ئەفروٚشت سەد ناشکوری ئەکردو ئەکەوتە گلەیی و ئەی وت.

(ئەمەبێ من و ئەمەیان وتووە..؟! بوٚ باوکم تریی فروٚشتبوو هەتا خوٚم تەماتە بفروٚشم!!)...

جیاوازی نێوان مروٚڤی شارنشینی هەڵپەکەر و، مروٚڤی گوندنشینی دەس و دڵ فراوان لەم رستەیەی دواییدا بە روونی دەردەکەوێت ئەو باوکیشی بەروبووی باخ و رەزی نەفروٚشتووە و چاوی لە شوێنی نەبووە. ئەڵبەتە خوٚیشی ئێستا بەم دەست ودەمە فێری ئەوە نابێت دەست بوٚ پارەی کیلوٚیەك تەماتە لە خەڵك پان بکاتەوە. ئەمە سروشتی تایبەتی گوندیانەو، هەرگیز بە بریارێکی دەرەکی کتوپر ئەم دیو و ئەو دیو نابێتەوە. بوٚیە سیامەندیش هەرچەندە سەرەتا مل بوٚ دوٚخە نوێیەکە دەخەوێنێت و،دەرهەق دەم دوکانێکی لێ دادەنێت و هەوڵ دەدات خوٚی رابێنێت، بەڵام دوایی دەرنابات و ناتوانێت بیباتە سەر و، لە ژیانە نوێیەکەی و کارەکەشی دوردونگ دەوەستێتەوە و رەتی دەکاتەوەو هەنگاوی یەکەمی کوٚچی پێچەوانە دەهاوێت.

(.. بریاریدا لەمەولا چەند باوکی تریی فروٚشتبوو، ئەمیش ئەوەندە تەماتە بفروٚشێ...)

دوٚزینەوەی ئەم جیاوازییە گرنگەی نێوان سروشتی خەڵکی گوندو سروشتی خەڵکی شارەو پەیبردن بەم جوٚرە حاڵەتە دەروونییە وردانەو، بە کاربردنی لە چیروٚکی (سەرچاوە)دا هەمووی لە شارەزایی و وردبینی چیروٚك نووسەکەوە سەرچاوە دەگرێت و بابەتەك پێك دێنێت وەلێ بابەت بەتەنها نابێتە هوٚی بەرهەم هێنانی دەقێکی ئەدەبی هونەریی ئەگەر لە شێوازێکی هونەریی کاریگەر و سەرنج راکێش دا دەرنەبرێت و بەرجەستە نەکرێت.

سەلام لە گێرانەوەی ئەم چیروٚکەدا شێوازێکی تا رادەیەك بە گری و گوٚڵی بەکار بردووە. ئەوەشی لەبەرئەوە کردوە تا راستەوخوٚ باسی هوٚو چوٚنێتی رەوکردنەکەی سیامەند نەکات، بەڵکو بە پێچ و دەورە دەیگێرێتەوە و لە بری راستەوخوٚیی پەنا دەباتە بەر دیمەنێکی هاوچەشنی رابوردووی مێژوویی و لە دوورخستنەوە و گەرانەوەی شێخ مەحموودی نەمردا دەیخاتەوە بەر چاو.

لە سەرەتای چیروٚکەکەدا چیروٚك بێژێکی بێ لایەنی فرە ئاگاه چیروٚکەکە بە چەند رستەیەکی خەبەری دەکاتەوە و لە رووداوەکانی پێش دەست پێ کردنی بەسەرهاتەکە ئاگادارمان دەکاتەوە و چوارچێوەی گشتی و شوێن و کاروباری ئێستای ژیانی روٚژانەی پاڵەوانی چیروٚکەکەمان بوٚ دەسنیشان دەکات. دواتریش لە دیوی دەرەوەوە دەگوێزێتەوەو، ئینجا بە ناخی پاڵەوانەکەدا شوٚر دەبێتەوەو باری دەروونی ئاڵوٚز و پر نیگەرانی و بێزاری پاڵەوانەکەمان بوٚ یەکالا دەکاتەوە. ئنجا لە ساتەوەختێکی تایبەتیدا لەنگەر دەگرێت و روٚشنایی دەخاتە سەر پاڵەوانەکە لە ـ کات ـ ێکی دیاریکراودا لەسەری دەوەستێت (.. بەهەر فەلاکەتێك بوو دوو کیلوٚ تەماتەی فروٚشت و پشتی بە دوکانەکەیەوەداو...)

دوای ئەوەش رێگا بوٚ پاڵەوانەکە خوٚش دەکات بە رابوردووی خوٚیدا بگەرێتەوە و دیمەنێکی ژیان پێشووی خوٚیمان بە فلاش باك بگێرێتەوە.

(لە گوٚمی خەیاڵێکی قوولا ون بوو.. بیری وەك باڵندە فری و لەسەر بەردە نوێژەکانی سەرچاوەی (داریکەلی) نیشتەوەو وتی:)

لەمەبەدوا چیروٚك بێژە بێ لایەنە فرە ئاگاکە خوٚی دەکێشێتەوەو گێرانەوە مەوزووعییەکەش کوٚتایی دێت و جڵەوی گێرانەوەکە دەکەوێتە دەست پاڵەوانەکە خوٚی، ئەویش لە سەرەتای گێرانەوەکەدا لە پێش هەموو شتێك وێنەیەکی گشتی ئەو شوێن و سەردەمەمان بوٚ دەکێشێت کە بە پەروٚشەوەیە بوٚی.

(ئەوجا لاو بووم، شام بە سەپان نەئەزانی دنیاش لام چاتوٚڵ بوو، بەراستیی زەمانێکی خوٚشبوو کە نوٚرە رانم ئەهات مەرەکانم بوٚ ئێرە ئەهێناو تێر و پر ئاویان ئەخواردەوە..)

وەك دەبینین بە گوٚرانی چیروٚك بێژەکە (کات)و (شوێن)ەکەش دەگوٚرێت. دوای پێشکەش کردنی دیمەنە گشتییەکەش دێتە سەر گێرانەوەی دیمەنێکی تایبەتی کە خوٚی پاڵەوانی سەرەکی بووە تیایدا:

(.. کە مەردوٚش ئەهات هەر لە دوورەوە بریسکەی نقێم و کەمەرەکەی (گوڵەخان) ئەهات و ئەیدا لەناو چاوم ئەمەش نیشانەی ئەوە بوو منیش شمشاڵەکەم لە قەدم بکەمەوەو فووی پیاکەم و ئەو ناوە پر ئاواز بکەم، چونکە هەموو جارێ ئەی وت: ـ سیامەند دەنگی شمشاڵەکەت زامەکانم تیمار ئەکات و وائەزانم تازە لەدایك بووم دنیاش موڵکی منە.. کە نزیك بووە ئەت وت مانگەو خەرمانەی داوە. کە بە چاوە کووژکەییەکانی تیلیان تێ ئەگرتم لەشم ئەنیشتە سەر ئارەق و دەمارەکانم لە گریژەنە ئەچوون، هەتا ئەو روٚژەی دام ئەهێڵنە ناو گوٚری تاریك تیشکی ناو ئەو نقێمەم لەبیر ناچێ. ئاخ خوٚزگە ئەو نقێمە ئەخرایە ناو گوٚرەکەیشمەوە) دوای ئەم دیمەنە تایبەتییەی کە پەیوەندی لەپسان نەهاتووی مروٚڤ و شوێن و، مروٚڤ و بیرەوەرییەکانی دەسەلمێنێت. شێوەی گێرانەوەکەش دیسان دەگوٚرێت هەرچەندە چیروٚك بێژەکەش ناگوٚرێت بەڵام لە چیروٚك بێژێکی زانییەوە کە بەسەرهاتی خوٚی دەگێرێتەوە دەبێتە چیروٚك بێژێکی مەوزووعی لاوەکی و ئینجا بەسەرهاتێك یا راستتر بڵێین دیمەنێك دەگێرێتەوە کە خوٚی روٚڵی تێدا نییە، وەلێ وەك شایەتێك چاوی پێوە بووە. بیرکەوتنەوەی گوڵە و سەرچاوەی داریکەلی ئەم دیمەنەی دەخستەوە بیر کە باس لە نریتێکی کوٚنی کوردەواری دەکات و وەك من بیستومیشە رووداوەکە رووداوێکی راستەقینەشە.

(. . ئای سەرچاوە یادگارت زۆرن و لە ژماردن نایەن . . ئەی ئەو ڕۆژەی گوڵەو هاوڕێکانی کوڵی مەرەزەیان ئەکێشاو شێخ محمودئاغەمریش لەگەڵ سوارەکانیا هاتن و ئاویان خواردەوە . . . لە ناکاو گوڵەو هاوڕێکانی گوریسیان نێو قەدی و وتیان :

- هەتا پەیمانی سەروکراسمان نەدەیتێ بەرت نادەین . . ئەویش بە زەردەخەنەیەکی پڕ لە خۆشی و پاکێتی‌یەوە پەیمانی دانێ و ڕووی کردە گوڵەو وتی :

- گوڵە خان هەقی ئەم پیلانە لە باوکت ئەکەمەوە . .

- من کراسی خۆم مسوگەر کرد،

- پیرۆزتان بێ . .

لێرە بە دوایشەوە کە شێخی نەمر وەك کەسێکی نوێ دێتە نێو دەقەکەوە، هەمدیس شێوازی گێڕانەوەکە دەگۆڕێت و لە گێڕانەوەی مەوزووعی‌یەوە دەبێتە گێڕانەوەی زاتی . چیرۆك بێژەکەش دەگۆڕێت پاڵەوانی سەرەکی چیرۆکەکە دەکشێتەوە و شێخی نەمر دەکەوێتە گێڕانەوەی بەسەرهاتێك کە خۆی پاڵەوانی سەرەکی‌یەتی بەپێی ئەوەش ڕاناوەکە دەبێتە ڕاناوی کەسی یەکەمی تاك (من) کات و شوێنیش دیسان دەگۆڕێن، کات دەبێتە سەردەمی دوورخستنەوەی شێخ و، شوێنیش دەبێتە هندوستان . قسەکانی شێخیش هەندێ جار - لە سەرەتاوە - دەبنە مەنەلۆگی ناو مەنەلۆگ :

(ئەوەی وت و قاچی خستە ناو ئاوەکەوەو وتی : دئای سەرچاوە چەند خۆشەویستی (. . .)کە لە هیندستان دیل بووم زۆرم بیر ئەکردی و ئەم وت :- ئەبێ ڕۆژێ لە ڕۆژان سەرچاوەی داریکەلی ببینمەوە تێر تێر ئاوی لێ بخۆمەوە . . ؟)

جاری واش هەیە وەك دایالۆگێك دەردەکەوێت :

(هەندێ بێدەنگ بوو، پاشان وتی :

- وائەزانم ئاوی سەرچاوەی بارۆیش لەگەڵ ئەما یەك ئەگرنەوەو یەك ئاون . .)

پاڵەوانی سەرەکی چیرۆکەکە - سیامەند - پاش ئەم دایالۆگە دیسانەوە وەك چیرۆك بێژێکی مەوزووعی بۆ تەواوکردنی دیمەنەکە دێتەوە پێشێ و دەڵێ :

(هەستاو سواری ماینە ڕەش بوو . هەر قاچی خستە ناو ئاوزەنگی وەك ئاسکی بان مەقان بەخۆیا هات (. . . .) سوارەکانیش دوای کەوتن . . .) .

دوای تەواوبوونی ئەم دیمەنەش گێڕانەوەکە بە وەسفێکی دڵتەزێنی ئێستای داریکەلی و سەرچاوەی داریکەلی ڕادەگرێت و دواتریش لەبەر ڕۆشنایی ئەنجامی ئەزموونەکەی شێخ دا بەخۆی‌دا دەچێتەوەو دڵخۆشی خۆی بە قسەکانی ئەو دەداتەوە (. . تۆ بڵێی لەم دوکێنە شەڕەدا بمرم و سەرچاوە ئاشنایەتیم لەگەڵ نەگرێتەوەو گوێم لە خوڕەی نەبێتەوە و تێکەڵاو بە دەنگی هەنگ و شمشاڵ نەبێتەوە . . بۆ نا . . ؟(. . .) خۆ شێخی نەمر لەگوتری ئەو قسەیە ناکات و قسەکانی نەخشی بەردن : (مرۆڤ بمێنێ بە هەموو ئاواتێکی خۆی ئەگات و هەموو تەنگ وچەڵەمە یەکێشی لەبیر ئەچێتەوە .) لێرەدا کەسایەتی‌یەکی لاوەکی دێتە دەقەکەوەو بەدەنگی خاڵە کیلۆی تەماتە بەچەن؟ . زریزەی خەیاڵی دەقرتێنێ و دەیهێنێتەوە شوێنی خۆی . لەگەڵ ئەوەش دا چیرۆك بێژە

فرە ئاگا بی‌لایەنەکەی سەرەتاش دێتەوە پێشەوە بەم ڕستەیە (بڕیاری‌دا لەمەولا چەند باوکی ترێی فرۆشتبوو، ئەمیش ئەوەندە تەماتە بفرۆشێ .) جەمسەری

چیرۆکەکە دێنێتەوە یەك و کۆتایی بە ئەرکەکەی خۆیشی دێنێت .

وەك دەبینین نەخشەی گێڕانەوە چیرۆکەکە بەربڵاو و بەگری‌و گوڵە و زۆربەی جۆرەکانی چیرۆك بێژو، مەبەستەکانی گێڕانەوەو، شێوازەکانی گێڕانەوەی تێدا بەکاربراوە . چیرۆکی کورت وەك کات و، شوێن و کەسایەتی‌و، بابەتەکەی دیاری‌یەو سنووری خۆیان هەیە، هەر ئاوا تەکنیکی گێڕانەوەکەشی سنووری خۆی هەیەو، دروست نی‌یە لە ئاستی پێویست دەربچێت . بەڵام ئەوەی لە شێوازی گێڕانەوەی کورتە چیرۆکی (سەرچاوە)دا بەرچاو دەکەوێت مەگەر لە ڕۆمانێکی سەر بە شێوازی شەپۆلی هۆش دا بەرچاو بکەوێت، کەچی مامەڵەکردنی ڕەگەزی کاتەکەی مامەڵەکردنێکی پڕ بە پێستی - کات - ی کورتە چیرۆکەو لەچەند ساتێك پتر ناخاێنێت، کاتی ڕووداوەکەشی هەرئەوەندەی کاتی گێڕانەوەکەی دەبات . چیرۆك نووس دەیتوانی سوود لەم یەکانی‌یە ببینێت و چیرۆکەکەی بە شێوازی (گێڕانەوە دەس بەجێ) بگێڕێتەوە و ئەو بارگرانی‌یە نەخاتە ئەستۆی دەقەکە کە ئێستا بەسەریوەیەتی لەمەش بترازێت

دەقەکە گەلێك لایەنی باشەی دیکەی تێدا دەبینرێت وەك خێرایی بەدەنگەوەچوونی ڕووداوی مەزن و بەرەنگاربوونەوەی کارەساتی مێژوویی گەورەو، ئازایی و ڕاستگۆیی دەربڕین و، بەرجەستەکردنی خەم و پەژارەو، ئێش و ئازاری مرۆڤی هاوچەرخ و، لەبەرچاوگرتنی هەست و ئارەزوو و ئاواتی گشتی و تایبەتیش .

- ٢ -

ئەوەی کە بەڵگە نەویستەو، دوودڵی هەڵ ناگرێت ئەوەیە کە لەناو چیرۆك نووسە کوردەکان دا، عەبدوڵلا سەراج لە هەمووان پتر پەنا دەباتە بەر ڕەگەزەکانی هونەری شێوەکاری وەك : ڕەنگ و هێڵ و بۆشایی و سێبەر و ڕووناکی و کۆڵین و تاشین و لاکێشەو بازنە و چوارگۆشەو . . هتد . لە (دەمەتەقێ) یەك دا کە لە گۆڤاری بەیان - ژمارە (١٢٣)ی ئەیلولی (١٩٨٦)دا بلاوکراوەتەوە، کە پرسیاری هۆی ئەم دیاردەیەی لێ‌دەکرێت لە وەڵام دا ئێژێ : (لەبەرئەوەیە وشە بەهانامەوە نایەت .)

وەلێ حاڵەتەکە لەکن (حسام حکیم) بەتەواوی پێچەوانە دەبێتەوە . ئەم خۆی خەوەن زەمینەیەکی ڕۆشنبیری و تیۆریی ئەکادیمیانەی هونەری شێوەکاری‌یەو، بەکردەوەش گەلێك تاقیکردنەوەی پراکتیکی باشی هەیە لەم بوارەدا، وەلێ لەوە دەچێت ئەمیش بە دەست کەم برشتی هونەری شێوەکاری‌یەوە گیرۆدە بوو بێت و نەتوانێت هەست و سۆزی خۆی وەك پێویست پێ دەرببڕێت بۆیە لە هاوشانی چالاکی‌یە شێوەکاری‌یەکەدا ناوە ناوە چالاکی ئەدەبیش دەنوێنێت و پەنا بە بەر هونەری کورتە چیرۆك دەباو مامەڵە لەتەك هونەری وشەو، وتن دا دەکات .

(ژێر زەمینێکی ئەفوناوی) یەکەم چیرۆکێتی و لە گۆڤاری (نووسەری کورد)ی ژمارە (٦)ی خولی سێیەمی ساڵی (١٩٨٨)دا بڵاوکراوەتەوە . ئەم چیرۆکەی چیرۆکێکی سەرکەوتوو و، سەرنج ڕاکێش بوو . کارتێکردنی هونەری شێوەکاری پێوە دیارە .

(خەوزڕان)ی ژمارە تایبەتی‌یەکەی گۆڤاری (بەیان)ی ژمارە (١٤٨)یش دووەم چیرۆکی بڵاوکراوەیەتی . کارتێکردن و ڕەنگ دانەوەی شارەزای‌یە هونەری‌یە شێوەکاری‌یەکەی بەم چیرۆکەشەوە ئاشکرایە .

جارێ لەپێش هەموو شتێك دا پاڵەوانەکەی هونەرمەندێکی شێوەکارە، سەرنەکەوتنی لە وێنەکێشان و بەرجەستەکردنی ئەو دوو چاوە ڕەش و گەشەی کە

خۆی دەڵێ: (گەردو خۆڵ لەسەر بەهاری ژیانم لا دەبەن و کانیاوی چێژی جوانی لە ناخمدا دەشڵەقێنن.) وەکو پەیکوڵە دەچەقێت بە گوڵمی مێشکیدا و تووشی نیگەرانی و خەوزڕانی دەکات، (دوور نی‌یە توانیبێتم نیگاری زۆر شت بکێشم، بەڵام هەروەکو دەزانی تا ئێستا نەم توانیوە نیگاری چاوەکانی تۆ بکێشم...)

پاکانە کردنی پاڵەوانە نیگار کێشەکە بۆ سەرنەکەوتنەکەی لە وێنەکێشانی چاوەکان دا لەو ڕستەیەی سەرەوەدا بەڕوونی دەردەکەوێت. ئەو توانیویتی نیگاری زۆر شتی دیکە بکێشێت بەڵام لە ئاستی (چاو)دا دەستەوەستانە چاو تەنها ئەندامی مرۆڤە کە پەیوەندی ڕاستەوخۆی بە ناخی‌یەوە هەبێت و هەست و سۆز و هەڵوێست و بیر و بۆچوونی بە ڕاستگۆیی و بەبێ دەسکاری و پێچ و پەناو پەردە دەربڕێت و بیگەیێنێتە دیوی دەرەوەی و بیخاتە بەر هەستی خەڵکی دیکە، پاڵەوانەکە لە ئەنجامی ئەزموونی تایبەتی خۆیدا گەیشتۆتە ئەو بڕوایەی کە پەرەموو چەو ڕەنگە و هێڵیش ناتوانن ئەو هەست و سۆز و ڕاستگۆیی‌یە بەو ڕاستی و زندوویی‌یە بەرجەستە بکەن کە چاوێك لە چاوێکی دیکەدا دەیخوێنێتەوە. بە شێوەیەکی دیکەش دەتوانین بڵێین پاڵەوانە هونەرمەندەکە سەرنەکەوتن و دەسکورتی‌یەکە دەخاتە ئەستۆی کەم بڕشتی هونەرەکە. ئەز ئەمە بە ئەنجامێکی ڕاستەوخۆی ئەزموونە هونەری‌یەکەی (حسام)ی نیگارکێش، نەك چیرۆك نووس، خۆی دەزانم، ڕەنگە هەر لەبەر ئەم هۆیەش بێت جار جار چالاکی خۆی لە بواری هونەری شێوەکاری‌یەوە دەگوێزێتەوە بۆ بواری ئەدەب. بە واتایەکی دیکەش ئەشێ بڵێین ئەم چیرۆکە ئەزموونێکی خودی چیرۆك نووسەکە خۆیەتی، هەرچەندە ڕاناوی کەسی سێیەمی تاکیشی بەکاربردووە (ئەو)، بەڵام ئەم (ئەو)ە (ئەو)ەکەی (یولیوس سیزار)ە واتا (ئەو)ی لەجێی ڕاناوی کەسی یەکەمی تاك (من) بەکاری بردووە. (یولیوس سیزار)و لە سیاسی‌یە نوێ‌یەکانیش (ونستون چێرچل) لە نووسینی یاداشت و تۆمارکردنی کردەوەو بەسەرهاتەکانی خۆیان دا لەبری بەکاربردنی (من) کە ڕاناوی کەسی یەکەمی تاکە هاتوون (ئەو) یان بەکار بردووە کە ڕاناوی کەسی سێیەمی تاکە بۆیە پێی دەگوترێت (ئەو)ی (یولیوس سیزار).

(حسام حکیم) لە بەکارهێنانی ئەم شێوازەدا مەبەستی ئەوە بووە سیفەتێکی گشتی بە ئەزموونێکی تایبەتی بدات و سیفەتە خودی‌یەکەی لێ داماڵێت و وەکو شایەتێکی بێ لایەن هەڵی‌بسەنگێنێت و، مامەڵەیەکی مەوزووعیانەی لەگەڵ دا بکات و لە شێوەی گێڕانەوەیەکی مەوزووعیانەدا دەریبڕێت. تا ڕادەیەکی زۆریش سەرکەوتوو بووە لە بەکاربردنی شێوازەکەو بەجێ هێنانی مەبەستەکەشیدا. بەڵام ئەمە بە مەرجی ئەوەی کە وەك یاداشتێك یا پارچە پەخشانێکی هونەری چیرۆك ئامێز بڕوانینە دەقەکە و لەو ڕوانگەیەوە مامەڵەی لەگەڵ دا بکەین کە زمانەکەی زمانێکی شاعیرانەی ڕەوان و بێ گری و گۆڵەو گەلێك وێنەو، هاودژە وێنەو، لێکچوواندنی ناسك و ڕوونی هونەری و بەپێزی تێدایە کە لە خزمەتی دەقەکەدایە، کورتی و چڕوپڕ و خەست کردنەوەش لایەنێکی باشەی شێوازی دەقەکەیە و پڕ بە پێستی بابەتەکەو مەبەستەکەی نووسەریشە.

وەلێ ئەگەر وەك کورتە چیرۆکێکی هونەری تەماشای دەقەکە بکەین ـ وەك خاوەنەکەی پێی خۆشە ـ ئەوسا تووشی هەناسە ساردی‌یەك دەبین و، گەلێك کەم و کورتی و کون و کەلەبەرمان دەکەوێتە پێش چاو کە ئەو لایەنە باشانەی کە پێشتریش ئاماژەمان بۆ کردن لە هەق پڕکردنەوەیان نایەن. دەقەکە وەك چیرۆك: ڕەگەزی شوێن و کاریگەری شوێنی تێدا پشت گوێ خراوە. شوێنیش وەك دەیزانین ڕەگەزێکی گرنگی چیرۆکە بەتایبەتی لە چیرۆکی نوێدا. جگە لەوە ڕەگەزی کاتەکەشی تەنها کاتی فیزیکی ڕووتەو سیفەتی کاتی ئەفسانەیی و مرۆڤانەی دەروونی تێدا نی‌یە. نە پەیوەندی بە ڕابوردووەوە هەیەو نە بە داهاتوویشەوە وەکی دیکە دەتوانین بڵێین کاریگەر نی‌یە نە بەسەر کەسەکەوەو نە بەسەر ڕووداوەکەشەوە. کاتی نێو دەقەکە ئەو کاتەیە کە ئامێری کات ژماردن دەیژمێرێت وبەس، دەنا قووڵایی و بارستایی و مەودای فەلسەفی و دەروونی نی‌یە، بۆیە پاڵەوانەکەش ناگۆڕێت و چۆن دێتە نێو ڕووداوەکەوە هەر ئاواش لێی دەردەچێتەوە. ڕووداوەکەو، شێوازی گێڕانەوەکەش پەرە ناستێنن و لە چ خاڵێکەوە دەست پێ دەکەن هەمدیس لەوێدا یەك دەگرنەوەو، لەشێوەیەکی بزانەیی‌دا خول دەخۆن بە دەوری خۆیان دا، دەقەکە بە سەرنەکەوتنی پاڵەوانەکە دەست پێ‌دەکاو بە دڵنیابوون لەو سەرنەکەوتنە کۆتایی دێت.

(منیش هەروەکو ئەو کاروانانە چاو دەبڕمە چاوەکانت، تاوەکو دەگەمە دوورگەی مەبەست،... بەڵام بڕوا بکەو دڵنیاشم کە نە چاوەکانی تۆو نە هەموو ئەستێرەکانی ئاسمان، ڕێگای ئەو دوورگەیەم نیشان نادەن...)

جیاوازی نێوان مامەڵەکردنی ئەو ڕەگەزانەی کە لەسەرەوتر باسمان کردن لەوانەیە سەرەتا بچووك و کەم بایەخ بێنە بەرچاو، بەڵام زۆر گرنگن بۆ جیاکردنەوەی چشنێکی ئەدەبی لە چەشنێکی دیکەی ئەدەبی. جیاوازی نێوان چیرۆکی هونەری‌ی و سەربردەو، یاداشت و، مەقالەی چیرۆك ئامێزو.. هتد هەر بەقەد تاڵە موویەکە، بەڵام بەسە بۆ گواستنەوەی دەقێك لە بوارێکەوە بۆ بوارێکی دیکەی ئەدەبی.. (خەوزڕان) ەکەی (حسام حکیم) خاڵی یەکگرتنەوەو هێڵی هاوبەشی نێوان پەخشانی هونەری چیرۆك ئامێزو کورتە چیرۆکی هونەری تێدا بەدی دەکرێ، وەلێ سیفەتە تایبەتی‌یەکانی کورتە چیرۆکی هونەری تێدا بەرچاو ناکەون.

-٣-

بەسەرهاتی چیرۆکی (ئارەزوو)ی (ڕەوف بیگەرد) بەسەرهاتێکی درێژخایەنەو، پشنێك درێژە دەکێشێت، جگە لەوەش چەندین جار پات دەبێتەوە. ئەمەش بێگومان بۆ کورتە چیرۆك نا ئاسایی و لە ڕادە بەدەرە، ڕەگەزو کەرەسەکانی کورتە چیرۆك هەر لە کات و شوێن و کەسەکانەوە بیگرە تا دەگەیتە قەوارەی دەقەکەو ژمارەی وشەکانیشی دیارین و، هەر چ زیادەڕۆیی و دەس بڵاوی و، بەرفراوانی و شل وشاوی و درێژدادری‌یەکی تێدا بکرێت بە خراپ بەسەریا دەشکێتەوە، ئەمە لە ئاستی دەقەکەدا واتا لە شێوازی گێڕانەوەکەدا ڕاستی‌یەکی بەڵگە نەویستە، بەڵام ئەمانە بۆ پلەی پێش بوونە دەقی ڕووداوە ڕووتەکە مەرج نین و ئەشێ هەموویان یا هەر هیچ نەبێ هەندێکیان پێکەوە لە بەسەرهاتێکی درێژخایەن دا بەرچاو بکەون. ئەمەش بێگومان ئەو بۆچوونە کۆن و باوە پووچ دەکاتەوە کە دەڵێ بەسەرهاتی دوورو درێژ، یا دووبارەوە بوو بۆ بابەتی کورتە چیرۆك دەست نادەن، چونکە دووبارە بوونەوەو درێژخایەنی ڕووداوی بەر لە بوونە دەق گرفتی بێ چارەسەر نین و چیرۆك نووسی وردەکار و دەس ڕەنگین دەتوانێت بە چەندین شێوەی هونەری چارەسەریان بکات و نەهێڵێت بەوجۆرەی کە لە پلەی پێش بوونە دەق دا هەن

ئاواش لە دەقەکەدا بەدەر بکەونەوەو ببنە هۆی بارگرانیو بێزارکردنی خوێنەر.

ئەم جۆرە ڕووداوو چارەسەرە هونەرییە لە (ئارەزوو) دا بە ڕوونی بەر چاو دەکەوێت. پاڵەوانی چیرۆکەکە کە هێشتا لە پۆلی چواری سەرەتاییدایە تووشی ئەزموونێکی سەرەتایی سێکسانە دەبێت. ئەم ئارەزووی فاق نانەوە و ڕاوکردن دەیباتە بەر دەرکی ماڵێك و، ئارەزووی سێکسانەی کچە هەرزەکارەکەی ماڵەکەش کە لەم گەورەترە لە تەمەن دا وای لێدەکات کورە بەرێتە ماڵەوەو، جارێ بە بیانووی گەرم کردنەوەو جارێ بە هەرەشەی قەدەغەکردنی ڕاو و جارێکش بە باسوق و هەنجیرە وشکە دەسەمۆی دەکاو، بە شێوەیەکی سەرەتاییانە تامەزرۆیی خۆی بە کورە دەشکێنێت و هیچ نەبێ کڵوکۆی ئارەزووە هەڵچووە هەرزەکارانەکەی پێ دادەمرکێنێتەوە. ئەم ئەزموونە چەند جارێك دووبارە دەبێتەوە، کار لە دەروونی کورەکەش دەکا وردە وردە پێی ڕادێو خووی دەداتێ.

(ئەم یاریە چەند جارێکیتر دووبارە بووەوە، من ئالوودەی بووم، بەڵام نەم نەزانی خۆشییەکەی لە چیدایە؛ باسوق و هەنجیرەکە. ترسی قەدەغەکردنی فاقەنانەوە، یان شتێکیتر کە هەستی پێ نەکەم و ناتوانم بیڵێم.)

(کاڵێ) شوو دەکات و لە ئەزموونەکە دەکشێتەوە. کە دەگەڕێتەوە ماڵە باوان بە ڕێکەوت کورەکە چاوی پێ دەکەوێت هەستێکی دیکەی لەلا پەیدا دەبێت.

(.. یەکەم جارم بوو کە ڕوانینەکەیم سەیر هاتە بەرچاو، چونکە لە چاویا ئارەزوە سەرکێشەکەی جاران و گڕە شینەکە دیار نەبوون، تەواو لەچاوی دایکم ئەچوون..) ڕۆڵی (کاڵێ) لێرەدا کۆتایی دێت، بەڵام کورەکە ناتوانێت لەو هەڵس وکەوتەی خۆی بگەڕێتەوە و لەبیری بەرێتەوە. ئەمە وای لێدەکات کە بەبێ ئاگای خۆی پەنا بەرێتە بەر (گۆڕینەوە)، گۆڕینەوەی لایەنی دووەمی لە دەس چووی ئەزموونەکە بەشوێنی ئەزموونەکە. یا وەك خۆمان بەکوردی دەڵێن، بۆنی کاڵێ دەنێت بە دارو دیوار و دەرگاو خانوو و گەڕەکەکەوە و ئیتر وەخت و ناوەخت و بە گەورەیی گەورەتریش سەردانی ئەو گەڕەك و خانووە دەکاتە خوو. دەشزانێ ئەو کارە بێسوود و بێ واتایە وەلێ چەندین جار دووربارەی دەکاتەوە. ڕووداوەکەش چەندین ساڵ هەر بەوجۆرە درێژە دەکێشێت و پشتێك دەبات.

(کە ئەگەیشتمەوە ئەو گەڕەکەو، لەو کۆڵەو، لەو کۆ لانە نزیك ئەکەوتمەوە، هەنگاوەکانم ئەبوونە بزمارو موگناتیسی ئەو خانووە بەکێشی ئەکردن (...) من لە ناخەوە ئەمزانی ئەم وەستان و خۆ بە ڕابووردوا هەڵواسینە خوویەکی پووچەو گەمژەییە، بەڵام هەندێك جار و لە تەمەنێکی تایبەتیدا مرۆڤ لەگەڵ مەبەستێکدا ئەژی کە ئەیش زانێت بەدی نایەت (.ڤ.) کەچی شوێنەوارەکەی ئەمەندە لە قووڵیدایە هەمیشە چاوە چاوی بەدیهاتنی پێ ئەکات. (...) ئێستایش کە ڕێم دەکەوێتەوە گەڕەکە کۆنەکەمان وەك یەکێك لە دواوە پاڵم پێوە بنێت (...) کاتێك لەبەر دەم هەمان دەرگادا وەستاوم (...) لەوە بە ئاگام کە ئەم ڕەفتارە گەمژەییو بێ هوودەییەکی ڕووتە، دارو دیوار پەرستنەو هیچی دی، بەڵام چیبکەم، هەندێك جار مرۆڤ چەندە لەبیرکردنەوەو بۆچووندا ڕاست بێت کەچی بەو پێیە ناجووڵێتەوە.)

وەلێ سەرەڕای هەموو ئەم سەرزەنشت و گازەندە لەخۆکردنەش، سەرباری هەموو هەست بە نائومێدیو بێهوودەییەش پاڵەوانەکە، وەکو هەموو دیاردەیەکی هەمیشەیی مرۆڤانە دەس لە خووەکە، لە خۆشەویستییەکەی هەڵناگرێت و ئاڵاکەی دەداتە دەست نەوەی داهاتووەوە لەسەری دەڕواو لەشوێنی نابێتەوە.

(ئەمڕۆ بۆ دواجار ڕێگام کەوتەوە دەوروبەری کۆڵانەکە (...) من ڕێبوارێکی شەکەت بووم، بۆ حەسانەوە لامدا. لەبەر کۆشکێکدا وەستام، کچێکی تەواو پێگەیشتووی سوورکار سەری هێنایە دەرەوە پاشان هاتە سەر جەمەری کۆڵانەکە، هەر ئەت وت ـ کاڵێ ـ ی دایکیەتی. لەبەردەم کۆشکەکەی شوێن ماڵێکی تردا کوڕێکی گەنم ڕەنگی تازەهەڵچووکە هەر لەخۆمی ئەکرد وەستابوو، بێ ئاگا کەوتبوونە چاوچاوێن و بزەو ئاماژەکردن. کە منیان بینی نەسڵەمینەوەو نە شوێنەکەیان گۆڕی، دیمەنەکە تەواو حەساندمیەوە چونکە هەستم کرد هەموو شوێنەوارە کۆنەکان وایان لێ دێتەوە.)

خانووی داتەپیوو، لەرزۆك و ئێرەتی لەنێو دەچن و کۆشك و تەلار جێی دەگرنەوە، کۆڵانی باریك و تەنگەبەرو پێچاوپێچ و بن بەست دەبنە ڕاستە شەقام، عەشقی بە ترس و لەرزی نەوەکانی ژێر زەمین و ژووری تاریکی داخراو و پشت پەردەش حەشارگە جێ دێڵێو بەبێ ترس و سڵەمینەوە دێتە سەرشەقام و بەر ڕووناکی ڕۆژ.

ئەمە سروشتی ڕاستەقینەی ژیانەو ژیان هەمیشە لە پێشکەوتن و گەشەکردنی خۆی ناکەوێت و هەردەم لە باشەوە بەرەو باشتر دەڕوات. ئەوەی لای نەوەیەك خەوو خەیاڵی بێهوودەو نەزۆکە لەکن نەوەیەکی دیکە دەبێتە ڕاستییەکی ڕۆژانەو تیایدا دەژین. ئەمە پەیامی ڕاستەقینەی (بێگەرد)و کرۆکی ناوەڕۆکی (ئارەزوو)ە. لێرەشەوە دەچینە سەر لایەنە هونەرییەکانی چیرۆکەکەو ئەو شێوەو شێوازانە دەخەینە بەر ڕۆشنایی کە چیرۆك نووس لە گێڕانەوەی ئەم بەسەرهاتە درێژخایەنەدا بەکاری بردون.

یەکەم: درێژخایەنیو دووبارەبوونەوەی ڕووداوەکە لە سروشتی بابەتەکەوە سەرچاوە دەگرێت کە پەیوەندی نێر و مێیە ئەمەش وەك دەزانین چ لە ژیانی تاکە کەس و چ لە ژیانی هەموو مرۆڤایەتیدا، پەیوەندییەکی بەردەوام و هەمیشەییەو ڕەنگە لە شێوەی جیا جیادا خۆی پیشان بدات وەلێ هەرگیز خامۆش نابێت مەگەر لەگەڵ مەرگە دا، ئەویش بۆ مرۆڤی تاك. خووداني کورەکەش بە شوێنی ئەزموونەکەو کارتێکردن و سەرهەڵدانەوەی بەردەوامی تاقیکردنەوەکەو دووبارە بوونەکەشی دەست هەڵبەست نییە بەڵکو ڕاستییەکی زانستییەو کێشییەکی باوی زانستی دەروونەو بەر لەم بەرهەمەی بێگەرد لەچەندین دەقی ئەدەبیو زانستیدا ئەوەمان دیوە کە قۆناغی منالی قۆناغێکی گرنگی مێژووی ژیانی مرۆڤەو هەندێ ئەزموونی ئەم قۆناغەش ڕێی تێدەچێت باڵ بەسەر هەموو تەمەن دا بکێشێت یا هەر هیچ نەبێت لە هەل ومەرجی تایبەتیدا سەرهەڵ بداتەوە.

دووەم: کاتی فیزیکی ڕووداوە ڕووتەکەی پێش بە دەق بوون لە کاتی گێڕانەوەکە یا وەکیدیکە بڵێین لە کاتی ڕووداوی ناو دەقەکە درێژترەو پێش گێڕانەوەکەش تەواو دەبێت. واتا کاتی ڕووداوەکە لە کاتی گێڕانەوەکە درێژترە، بەڵام تەواو دەبێت ئەوجا پاڵەوانەکەی دەگێڕێتەوە بۆیە چیرۆك نووسیش لە شێوەی کاتی ڕابووردودا دایڕشتووە. بەکاربردنی چیرۆك بێژێکی زاتی واتا گێڕانەوەی بەسەرهاتەکە بە خوودی پاڵەوانەکەی لێرەدا بۆ ڕووداوێکی ئاوا دوورو درێژ ئەمیش هەر پێویستییەکی هونەرییو لە چیرۆك بێژێکی مەوزووعی لەبارترە، چونکە هیچ خوێنەرێك لێی ناپرسێت: تۆ بۆ ئەوەندە

وەخت و ئەوەندە جارە بە شوێن ئەم کەسەوە بوویت؟!.
سێیەم: چیرۆک نووس بە دەستی ئەنقەست زنجیرەی باوی (سەرەتا، ناوەراست، کۆتایی) چیرۆک دەکات و بەسەرهاتەکە لەسەر شێوەی (ناوەراست، سەرەتا، کۆتایی) دادەرێژێتەوە واتا لەجێی (سەرەتا) دێت لە (ناوەراستەوە) دەست پێدەکا.
(ئەوسا گەورە بووم دەمێکیش بوو لە رووداوی ناو ئەو خانووە دوورکەوتبوومەوە.) لەوێشەوە ئێنجا بەپێی پێویستی دەگەرێتەوە کاتی رابوردووترو کاتی ئێستا. بەلام رووداوەکەی سەرەتا لە شێوەی (دیمەن) یکی زیندوودا پێشکەش دەکات، ئەم بچربچر کردنەی کاتە فیزیکییەکە دەبێتە هۆی تامەزرۆکردنی خوێنەرو دواییش کە بەخۆی دەیداتەوە دەم یەک هەست بە چێژی دۆزینەوە دەکات.
چوارەم: لە کاتی دووبارە بوونەوەی وەک یەکی رووداوەکان دا بۆلەوەی خوێنەر بێزار نەکات دێت پەنا دەباتە بەر شێوازی (کورت کردنەوە)و بەسەر یەکەوە باس کردنی ئەو رووداوە لێکچووانە وەک سەرەتای بەشی یەکەم. پالەوانی چیرۆکەکە - چیرۆک بێژەکە - کە لەم بەشەدا باسی دووبارە بوونەوەی هاتوچۆکردنی گەرەکەکە دەکات، لەبەر نەبوونی جیاوازی گرنگ لە نێوان ئەو هاتوچۆیانەدا دێت هەمووی لەیەک دەدات و باسی هەموویان بەسەر یەکەوە دەکات ئیتر خۆی لە قەرەی ژمارەو کات و چۆنێتیان نادات.
(کە ئەگەیشتمەوە ئەو گەرەکەو، لەو کۆلانە نزیک ئەکەوتممەوە هەنگاوەکانم ئەبوونە بزمارو موگناتیسی ئەو خانووە بەکێشی، ئەکردن، ئەگەر دەرگاکە لەسەر پشت یان لایەکی کراوە بوایە، بە ئارەزوویەکی پرەوە چاوم بۆ ناو حەوشەکە هەلدەخست و تێر تێر بەدەرو دیوارەکەیدا هەلدەروانی، تاسەیەک، ئارەزوویەکی سەرچل و شێت لە شوێنی خۆیاندا کر ئەبوون و ئەحەسانەوە....)
لە سەرەتای بەشی دووەمیش دا کە دێتە سەر باس کردنی راوکردن و فاقە نانەوە و دووبارەبوونەوەی رۆژانەی ئەو کارە بە هەمان شێوەو بۆ هەمان مەبەست پەنا دەباتەوە بەر (کورت کردنەوە).
(کە لە قوتابخانە دەگەرامەوە بە پەلە نانەکەمم دەخوارد چاوم ئەکەوتە لە دەرگادانی ئاسمان (...) فاقەکەمم هەلدەگرت و بەرەو باخەکەی حاجی رەشید ئەکەوتمە راکردن، لەو شوێنەدا. کە مالان تەنەکەیان تیا خالی ئەکرد فاقەکەم ئەنایەوە....).
کە سەرنجی کاتی فرمانەکانی ئەم پارچە دەقانەش دەدەین: (ئەگەیشتمەوە، ئەکەوتمەوە، ئەبوونە، ئەکردن، هەلدەخست، هەلدەروانی، دەخوارد، ئەکەوتە، هەلدەگرت، ئەکەوتمە، ئەنایەوە...)
دەبینین هەموو فرمانی رابوردووی بەردەوامن و بەردەوامی و دووبارە بوونەوەی رووداوەکە دەسەلمێنن. دەبێ ئەوەش بلێین کە چیرۆک بێژ ئەو شێوازی کورت کردنەوەیە بۆ رێ پاک کردنەوەی (دیمەن)ە بەرەتییەکە یا دروست تر بیژم بۆ پێشکەش کردنی رووداوە سەرەکییەکە بەکار دەبات.
پێنجەم: کە کات گرنگی پەیدا دەکات و کار لە سەرەنجام و رێرەوی رووداو و هەلوێستی کەسەکان دەکات، ئەوسا بەکاربردنی (دیمەن) پێویست دەبێت. لە (دیمەن) دا کاتی رووداوی پێش بوونە دەق و رووداوی ناو دەقەکە یەکسان دەبنەوە و هەموو شتێک وەک خۆی چۆن روویداوە ئاواش بە دوورو درێژی
دەگێرێتەوە لە دەقەکەدا، ئەمەش بە روونی بە باسی چۆنێتی یەکتر ناسین و دەست پێکردنی پەیوەندی نێوان پالەوانەکەو کالێ و گفتوگۆکانیانەوە دیارە لە بەشی سێیەمی چیرۆکەکەدا کە هەر بە تەنها تام و چێژو قەوارەو مەرجەکانی کورتە چیرۆکێکی تێدایە، بەلام ئەو ئەنجامە بە دەستەوە نادات کە چیرۆک نووس مەبەستێتی.
شەشەم: بە پێچەوانەشەوە کە کاتی فیزیکی رووداوەکە - پێش بوونە دەق - بەبێ جێ هێشتنی شوێنەوارێکی گرنگ تێپەر دەبێت ئەوسا لە دەقەکەش دا لەگەل (سفر)دا یەکسان دەبێتەوە. بە واتایەکی دیکە دەتوانین بلێین لە دەقەکەش دا دەپەرێنرێت.
(.. ئەوسا هەموو جارێک خۆم هەلدەخەلەتاند، کەچی ئێستایش کە رێم دەکەوێتەوە گەرەکە کۆنەکەمان....)
لەنێوان ئەم (ئەوسا)و (ئێستایش)ەدا کاتێکی نادیاری هەیە کە بێ بەها هاتووە و تێپەریوە بۆیە چیرۆک بێژەکەش لە دەقەکەدا لە سەری نەوەستاوەو پەراندویەتی.
لە شوێنێکی دیکەش دا دەلێ:
(کالێ شووی کردو دوای ماوەیەک گەرایەوە مالی باوکی....) ئەم (دوای ماوەیەک) ئەمەش دیسانەوە کاتێکی نادیارییەو، بەبێ رووداوی گرنگ بەسەرچووە بۆیە لە دەقەکەدا پەرێنراوە دەستیشان کردن و پەراندنی ئەم جۆرە کاتە فیزیکیو بێ نرخە هونەرییانە تا رادەیەکی زۆر مەودای کاتی دەقەکە کورت دەکاتەوەو لە گێرانەوەی دوورو درێژی ناپەسەندو ناپێویستیشی دەپارێزێ:
حەوتەم: چیرۆک بێژ لە هەندێ شوێنی دیکەدا، بۆ هەلەنگاندنی ئەنجامی ماوەیەکی بەسەرچوو و پەرینەوە بۆ ماوەیەکی دواتر دێت بە بەکاربردنی وەسفێکی زاتی رەزمی گێرانەوەکە بەتەواوی خاو دەکاتەوە.
(.. رووداوەکان یادگارێکی تال و شیرینیان لا بەجێ هێشتبووم، وەک هەموو ئەوانەی تری رابووردوو کە زۆر جار بەرۆکت لەدەست ئەگرن و رات ئەتەکێنن، یان ئەبنە ئەستێرەی شەوە تاریکەکان و بە ئاسمانی ئەو رابووردووە هەلدێن و ئەکەونە جریوە، یان لە بیابانی وشکی لەشتا ئەبنە بارانی خورزم و دەمار و ماسولکە ماندووەکانت پاراو ئەکەن....)
لە سەرەتای بەشی سێیەمی دەقەکەش دا بە وەسفێکی مەوزووعی کەش و شوێنی رووداوەکە، گێرانەوەکە بە تەواوی رادەگرێت.
(ئەو رۆژەی کارەساتەکەی تیا روویدا بەفر میوانێکی ئێسک سووکی درەخت و گوێسوانەو دلی من بوو، دنیایەکی کپ و هێور، ئەت ووت زەوی لەوەستان کەوتووە و هیچ گیانداریکیش زمانی گۆ ناکات، سروشت لە مشتی بێدەنگیا ئاسابوو.)
بێگەرد بە بەکاربردنی ئەو شێوازانەی کە پێشتر باسمان کردن توانیویتی تا رادەیە زۆر بەسەر گرفتی دووبارە بوونەوە و درێژخایەنی بەسەر هاتی چیرۆکەکەیدا زال بێت. وەلێ هەر لە سەرەتاوە دەیتوانی بەشی یەکەم و دووەمی نەخاتە سەر و ئەوانیش وەک ئەو دوایی بەشە قرتاوەکان بقرتێنی و هەر یەکسەر لە بەشی سێیەمەوە - لە دیمەنی یەکەم جار بەیەک گەیشتنی کورەکە و کالێوە - دەست پێ بکات و بە کۆتایی هاتنی بەشی چوارەم کۆتایی بە چیرۆکەکەی بێنێ. ئەوەی لە بەشی یەکەم و دووەم دا باس کراوە لە بەشی سێیەم و چوارەمش دا کەم و زۆر دووبارە بوونەتەوە بۆیە لابردنیان - بەشی

یەکەم و دووەمم مەبەستە ـ نابنە هۆی کەم و کورتی لەو دوو بەشەکەی دیکەدا کە تەواوی مەبەستەکەی چیرۆك نووسیش بەدەستەوە دەدەن، بەسەر یەکیشەوە هیچ کون و کەلەبەریکیان تیدا نامێنێت، پێویست بە بوونی بەشی یەکەم و دووەم بکات بۆ پڕ کردنەوەیان. خوێنەر هەر لە بەشی سێیەم دا لە ڕاستی ئارەزووی فاقەنانەوەی کوڕەکەو ئارەزووی هەرزەکارانەی کالێ و چۆنیتی بەیەك گەیشتنی ئەو دووەو، لەیەك دابڕان و خوولیای دواتری کوڕەکە ئاگادار دەبێتەوەو، لە بەشی چوارەمیش دا لە ڕاستی ئاکامی ئەزموونەکەو مەبەستی چیرۆك نووسەکەش دەگات و بۆ چێژ وەرگرتن و تێگەیشتنی دەقەکە چ پێویستی‌یەکی بەو زانیاری‌یە زیادانەش نی‌یە کە لە بەشی یەکەم و دووەمی چیرۆکەکەدا بەرچاو خراون. چیرۆك نووس خۆی لە پەراوێزی چیرۆکەکەدا گوتوویەتی ئەم چیرۆکە:

(دیمەنیکە لە چیرۆکێکی درێژی تەواو نەکراو. . . .) بۆیە منیش پرکێشی دەکەم و نیزم خۆزگە پتر دەستی لێ دادەگرت و بەشی یەکەم و دووەمی دەخستە سەر بەشە قرتاوەکانی دیکە.

جگە لەمە دایالۆگێکیش بەتایبەتی سەرنجی ڕاگرتم، لەو دایالۆگەدا کالێ بە کوڕەکە دەڵێ: (ـ تۆ تاقانەیشی، دایك و باوکت زۆریان خۆش ئەوێت، وایە؟) بۆ (خۆشەویستی دایك و باوك)ەکە ئەوا ئاسایی و زانینی زەحمەت نی‌یە بۆ کالێ. وەلێ بۆ (تاقانە)ی‌یە کە ئەمە زۆر تایبەتی‌یە: لە دەقەکەدا ڕوون نی‌یە کالێ چۆنی زانیوە.

- ٤ -

دەس و دیاری (طاهر صالح سعید)ی چیرۆك نووس بۆ ژمارە (١٤٨)ی گۆڤاری (بەیان)ی تایبەتی چیرۆك: (کەلاوە)و، (ئەم شەو)و، (پەلە)و، (خەلات)و، (تۆ بلێیت؟!) بوون کە لەژێر ناونیشانی گشتی (پێنج چیرۆکی زۆر کورت)دا کۆی کردوونەتەوە.

قەواری ئەم چیرۆکە زۆر کورتانەی (تاهیر) لە چەند دێرێك و، ژمارەی ئەو وشانەشی کە لێیان پێك هاتوون لە چەند وشەیەك تێناپەڕن. هەرە درێژەکەیان کە (پەلە)یە لە سنووری سەدو شەست وشە دەرناچێت و هەرە کورتەکەشیان کە (کەلاوە) بە شەست وشە تەواو ناکات، ئەو سیانەکەی دیکەشیان سەدو پەنجا وشە تەواو دەکەن و ناکەن. قەوارەی ئاوا وردی وەك ئەمەش بێگومان بەسەر هەموو ئەو دوایی ڕەگەزکانیش دا دەشکێتەوەو، پێی سەرەتا و ناوەڕاست و کۆتایی و. کات و شوێن و ڕووداوو کەس و گێڕانەوەو وەسف و هەموو وردو درشتێکی دیکەی بەرهەمەکەش دەگرێتەوەو، لە هەموو هەڵس و کەوتێك و مامەڵە کردنێکی چیرۆك نووسەکەش ڕەنگ دەداتەوە. هەڵوێستی وا هیچ خاوە خاو و خۆ خەریك کردن و درێژە پێدان و بە دەمەوەدان و زیادەڕۆیی‌یەك هەڵ ناگرێت و هەموو شتێك دەبێ بە گوێرەی پێویستی و گرنگی بایەخی بدرێتی و بە کەمترین وشە دەرببڕێت و لە کورتی ببڕێتەوە. کورتی و، ڕوونی و، سادەیی و، خێرایی مەرجی سەرەکی چیرۆکی زۆر کورتی سەرکەوتوون، ئەمەش بێگومان بەستراوە بە وردی تێڕوانین و، وشیاری و شارەزایی و، زیرەکی و زرنگی چیرۆك نووسەوە و ویست و ئارەزووی ڕووت و حەزی لاسایی کردنەوە دروستی ناکات و نایهێنێتەدی.

(کەلاوە)ی تاهیر تەنها (٥٧) وشەیە وەلێ لە ڕاستی‌دا کارەساتێك دەگێڕێتەوە، پیرۆزی شوێن و پەیوەندی گیانیی مرۆڤ و شوێن بەرجەستە دەکات، باسی ڕەنگدانەوە و کارتێکردنی کێشەو وەرچەرخان و گۆڕانکاری‌یە مەزنە مێژوویی‌یەکانی سەردەم و کاردانەوەی مرۆڤی چاو قایم و خاوەن هەڵوێستمان بۆ دەکات. ئەنجامی مل ملانێ‌یەکی ناتەبای لاسەنگی دیاردەیەکی نوێی بێبەزەیی و پیرە دایکێکمان بۆ تۆمار دەکات کە ئامادە نی‌یە بۆ کۆشك و تەلاریش دەست لە کەلاوە کۆنەکەی خۆی هەڵ بگرێت، پەیوەندی پیرە دایك و کەلاوە هێند گەرم و گوڕ و گیانی بە گیانی‌یە تا دەگاتە ئەوەی گیانی لەگەڵ دا دەرچێت.

(کەلاوە) ئاوا دەست پێ‌دەکات: (دەگێڕنەوە دەڵێن شەقامێکیان بڕی کەلاوەی پیرە دایکێك ڕێی پێ‌گرتن.)، دوو وشەکەی سەرەتابخەینە لاوە سەرەتای گێڕانەوەی چیرۆکەکە دادەمەزرێنن تەنها حەوت وشە بە دەستەوە دەمێنن. (تاهیر) بەو حەوت وشەیە کات و، شوێن و، ڕووداوەکەو، سروشتی کەسە سەرەکی‌یەکەشی دەس نیشان کردوە. جگە لەوەشی کە هەر وشەیەك لەو وشانە ئەرکێکی هونەری پێویست بەجێ دێنن لە هەمان کات دا نابنە هۆی ڕاگرتن یا خاوکردنەوەی ڕووداوەکەش، بەڵکو بە پێچەوانەوە هەتا دێت بەرەو پێشتر یشی دەبەن ولە کۆتایی نزیکی دەخەنەوە ناتەبایی مل ملانێکش هەر لەم ڕستەیەی پێشوودا بەرجەستەکراوە. لە کۆتایی وشەی (شەقامێکیان)و، (پێ‌گرتن) ئەو (ان)ەی دوای وشەی یەکەم و ئەو (ن)ی دوای وشەی دووەمیش ڕاناوی کەسی سێیەمی کۆی لکاوی نادیارن و ئاماژەن بۆ لایەنی‌دووەمی مل ملانێکە. سەنگەلایی و ناتەبایی و نارەوای مل ملانێکەش لەمەدایە کە ئەوان (کۆ)ن و پیرە دایك تەنها و (تاك)ە.

وشەی لێکدراوی (پیرە دایك)یش وشەیەکی فرە ئەرکە لەم دەقەدا. لە سەرێکەوە (ڕەگەز)ی کەسەکە دەسنیشان دەکا کە (ئافرەت)ە، لە سەرێکی دیکەوە باری کۆمەلایەتی دیاری دەکا بەوەی کە (دایك)ە، لە لایەکی دیکەشەوە تەمەنی دەردەخا کە (پیر)ە، وەکی دیکەیش باری دەروونیی ڕووندەکاتەوە و پاکانە بۆ بێ تەماعی و هەڵوێستی نەگۆڕ و خۆشەویستی کەلاوەکەی دەکات کە جێی ژین و یادگارەکانێتی. ئەمەش لە ڕستەی دووەمی دەقەکەدا بەدەردەکەوێتەوە کە کۆشکێکی لە جیاتی کەلاوەکە دەدەنێ بەلام ئەو پێی قایل نابێت و ڕەتی دەکاتەوە.

(لە بری ئەوە کۆشکێکیان دایە قایل نەبوو.)

لە ڕستەی سێیەمیش دا دەڵێ:

(. کە هاتنە سەر ئەوەی بە بەرچاوی‌یەوە بیخەن و بە یەکجاری شوێنەواری بسڕنەوە گیانی سپارد.)

ئەمەش ئەنجامێکی سروشتی‌یەو، تەواو لەگەڵ ڕێڕەوی بەسەرهاتەکەدا دەگونجێت و، زۆر ئاساییشە ئاکامی مل ملانێکی ئاوا ناتەبا بە سەرکەوتنی (زۆر)و، ژێرکەوتنی (تاك)دا بشکێتەوە. شیاوی باسیشە کە ڕووداوەکە وەك ڕووداوی پێش بوونە دەق لێرەدا کۆتایی دێت، وەلێ دەقەکە ڕاناوەستێت و بەردەوام دەبێت. چیرۆك بێژەکە دوای ڕاگەیاندنی مردنی پاڵەوانەکەو جێبەجێ کردنی پرۆژەی شەقامەکە دەگەڕێتەوە ساتەکانی پێش کۆتایی هاتنی ڕووداوەکەو دەڵێ:

(بەلام بەر لەوە لە چاوتر ووکانێك دا بەوەدا گەیشت. دووا یادگار و بیرەوەری‌یە تاڵ و شیرینەکانی تەمەنی دوورو درێژی لەگەڵ ئەو کەلاوەیەدا بپێچێتەوەو بیبات . بیات و بۆ شەقامە نوێ‌یەکەی جێ نەهێڵێت.)

وەرگەڕان و وەرچەرخانی کتوپڕ دیاردەیەکی باوە لە کۆتایی چیرۆکی زۆر

کورت دا، ئەم کۆتایی‌یەی (کەلاوە)ش بۆ ئەوە دەشێت بە جۆرێك لە جۆرەکانی وەرچەرخانی دابنێین. وەرچەرخانەکەش لەوەدایە کە پیرەداك با وەکو کەلاوەکەشی لەدەست دەدات، بەڵام دەتوانێت یادگارو بیرەوەری‌یەکانی لەشەقامەکە بپارێت و لەتەك خۆی‌دا بیانبات، وەرچەرخانی واش خوێنەر قایل دەکا. ئەوەی دەمرێت ئەڵبەتە یادگارو بیرەوەری‌یەکانیشی لەتەك خۆی‌دا دەباتە گۆڕەوە. ئەمە ڕاستی‌یەکی زۆر ئاسایی‌یەو زۆر لەخۆکردن و دەسکردی تێدا نی‌یە.

(کەلاوە) چیرۆکێکی زۆر کورتی سەرکەوتووە، بێ خەوشی نموونەی‌یە بۆیە هێندەشی لەسەر وەستاین.

(ئەم شەو) باس لە بابەتی مل ملانێی مرۆڤ و دوو دیاردەی سروشتی دەکات کە (بەفر)و (شەو)ە. پاڵەوانەکانی چوار کەسن، چیرۆك نووس بە تەنها شەش وشە، ڕەگەزو، نیشتمان و، نەتەوەو، تەمەن و، ئارەزووو، باری دەروونیی‌و کۆمەڵایەتییان دەس نیشان دەکات: (. دوو کیژی بوخارست ی‌و دوو لاوی (چوار باخ)ی.).

چوار کەس بۆ چیرۆکێك لەم قەوارەیە زۆرە. بەڵام تاهیر بەسەریەکەوە لە شێوەی (کۆ)دا باسیان دەکاو ناهێڵێت بە تاك تاك دەرکەون، لەمەش دا سوود لە لێکچوونی هەڵس وکەوتی کەسەکان دەبینێ‌و خۆشی لە دووبارە کردنەوە دەپارێزێت:

(تا ئەو دەمەی پاڵ ئەدەن بە نیوە شەوەوە ئەوان بەیەك دا دێن و دەچن. بۆیەکتری دەدوێن وگوێ لە یەکتر دەگرن. دەخۆن و دەخۆنەوە. (. . .) چوار قۆڵی پشت پەنجەرەی ئەو ژوورە دەکەون. چاو دەبڕنە ئەو بەفرەو ڕادەمێنن هەر چواریان بیر لە شتێك دەکەنەوە. . . .).

بەکاربردنی ئەم شێوازەش تا ڕادەیەکی زۆر - ئامادەبوونی - گرانی ئەو چوار کەسە لە دەقەکەدا سووك دەکاتەوە. بەشێوەیەکی دیکە دەتوانین بڵێین دەرکەوتنی تاك تاکی کەسەکان کارێکی پێویست نی‌یە، بەڵام دەرکەوتنی بە (کۆ)یان زۆر پێویستەو پەیوەندی بە ئەنجامی چیرۆکەکەوە هەیە. پێکەوە بوونی مرۆڤەکانە ئەو شەوە ساردو دوورو درێژە دەکاتە شەوێکی خۆش:

(. . هەر چواریان بیر لە شتێك دەکەنەوە. ئەوەیش ئەوەیە کە شەوگاری شەوێکی دوورو درێژیان بەڕێ کردو تامێکی ناوازەیان چەشت. بێ ئەوەی بە (زمان نە ئەمان هیچ لەوان و، نە ئەوان هیچ لەمان تێگەیشتبن.)) دەنا (تاك) لە مل ملانێی سروشت و مرۆڤ دا دەسەوەستانەو بە تەنها هیچی پێ ناکرێت، بەڵام (کۆ) ئەگەر - لە یەکیش نەگەن - هەر زاڵن بەسەر سروشتەکەدا. وەك دەبینین بوونی چوار کەسەکە پێویستەو، شاردنەوەشیان هەر پێویستە، چیرۆك نووسیش هەردوو مەبەستەکە پێکەوە ئەنجام دەدات بەبێ‌ئەوەی سەر لە خوێنەر بشێوێنێت یا تای هونەریی بەرهەمەکەی سووك بکات.

سەرەتای چیرۆکەکەش بە وەسف کردنی (شوێن) یا با بڵێین (سروشت) دەست پێ‌دەکات، وەلێ وەسفەکە وەسفێکی مەوزووعی ڕووت نی‌یەو بڵێی هەر بۆ ڕازاندنەوە یا دروست کردنی (باك گراوند)و چوارچێوەی گشتی ڕووداوەکە کرابێت، چیرۆکی زۆر کورت بواری وەسفی وای تێدا نی‌یە، بەڵام ئەوەی لێرەدا، لەسەرەتای ئەم دەقەدا دەبینرێت وەسفی لایەنی دووەمی مل ملانێکەیە کە (سروشت)ەکەیە. جگە لەوەیە یوەندی دوو کوڕە (چوار باخ)یەکەوە و (شوێن)ەکەش ڕوون دەکاتەوە:

(بوخارست ئەم شەو لە وڵاتەکەی ئێمە دەچێت. بەفر دەبێتە میوانی هەر ماڵێکی‌و ڕێ‌و بانەکان دەبەسترێن.)

ئەم وشەی (ئێمە)یەی کە لە دووەم ڕستەی دەقەکەدا بەرچاودەکەوێت، ئەوە دەگەیێنێت کە یەکێك لە کەسەکانی چیرۆکەکە دەیگێڕێتەوە واتا وا چاوەڕوان دەکرێت گێڕانەوەیەکی زاتی بێت لەسەر شێوازی ڕاناوی کەسی یەکەمی کۆ (ئێمە) بڕوات، کەچی بە پێچەوانەوە هەر یەکسەر دوای ئەو دێڕە گێڕانەوەکە لە گێڕانەوەیەکی زاتی‌یەوە دەبێتە گێڕانەوەیەکی مەزووعی و ڕاناوەکەش لە (ئێمە)وە دەبێتە (ئەوان) واتا لە ڕاناوی کەسی یەکەمی کۆوە دەبێتە ڕاناوی کەسی سێیەمی لکاوی یا نەلکاوی کۆ. (. . تا ئەو دەمەی پاڵ ئەدەن بە نیوە شەوەوە ئەوان. . . .) ئەمەش خەوشێکی هونەریی گەورەیەو نەك هەر لە چیرۆکی زۆر کورت دا، لە جۆرەکانی دیکەی چیرۆکیش دا پاساو نادرێت و پاکانەی بۆ ناکرێت.

ڕووداوی (پەڵە)و، (خەڵات) یش لەو جۆرە ڕووداوە ڕۆژانانەن کە چەند جارێك دووبارە دەبنەوە. چیرۆك نووس ئەو حاڵەتە لێکچووانە لە سەرەتای چیرۆکەکان دا کورت دەکاتەوەو وەکو باك گراوندێك دەیانخاتە پێش ئەو جارە تایبەتی‌یەی ڕووداوەکە کە خۆی مەبەستێتی بەرجەستەی بکات.

(پەڵە) سەرەتا ئاوا دەست پێ‌دەکات: (ڕۆژانە بەرلەوەی هێشتا کەس پێ بنێتە ئەو دیو دەرگای ئەو فەرمانگەیە. دەنەوێتە گەسکەکەی‌و لەگەڵیدا دێت و دەچێت. بۆ جارێك و دووان و دە پیایدا دێتەوە. ئەو ئەوە پیشەیەتی. تا ئەودەمەی ئەو فەرمانگەیە خۆڵە مردووی بەسەرد دەکرێت و خۆی دەداتە دەست کری‌و بێ‌دەنگی.)ئەمە حاڵەتە گشتی‌یەکەیە و چیرۆك نووس بەو شێوەیە بە کورتی و بە خێرایی بەسەریا تێ‌دەپەڕێت دوای ئەوە ئنجا دێتە سەر ئەو جارە دیاری‌کراوەی کە دیەوێت لەسەری بوەستێت و دەڵێ: (. ئەم دەمەو بەیانەش. وەك هەر دەمەو بەیانێکی تر. نەوی‌یە گەسکەکەی و لەگەڵیدا هات و چو.) کابرای کارگوزار لەسەر کارەکەی بەردەوام دەبێت تا بە حیسابی خۆی کاشی‌یەکان لە پەڵەو لەککە پاك دەبنەوە ئەوجا دەوەستێتەوە، بەڵام کە بەڕێوەبەر دێتە ژوورەوە پەڵەیەکی بچووك سەرنجی ڕادەکێشێت، ئەوسا بە تەنها ڕستەیەکی کورت هەناسەی کابرای کارگوزار کورت دەکاو، ڕاستی کەسایەتی خۆیشی ئاشکرا دەکات.

(- پاك کردنەوە وا دەبێت!).

ئەم شێوازە لە (خەڵات)یش دا دووبارە بەکار براوەتەوە، ئەمیش سەرەتا بە کورتەی ڕووداوێکی ڕۆژانە دووبارەوە بوو دەست پێ‌دەکات: (ڕۆژانە پانایەکەی دامێنی گەڕەکەکەی بەر پێی شار دەبێتە یاریگەی منداڵانی ئەو گەڕەکەو، یارییەکانیان لەوێرا دادەبەستن.) ئەوجا دەچێتە سەر ئەو ڕووداوە تایەتی‌یەی کە بەو پیشەکی‌یە ڕێگای بەرجەستەکردنی بۆ خۆش دەکاو دەڵێ:

(. ئەم دەمەوئێوارەیە بۆ جارێکی دی منداڵانی ئەو کوچەو گەڕەکە. (. . .) گەڕەك بۆ هەنگاوەکانیان ڕادەخەن.

ئەمرۆ منداڵانی ئەوگەڕەکە باڵ بە هەنگاوەکانیان دەگرن . (. . .) بەووهیوایەی هەریەکەیان لای خۆیە بیێتە خاوەنی ئەوجووتە پێڵاوە لاستیکەی گورجك پڕیکی گەڕەك .) دەیکاتە خەڵاتی ئەومناڵەی کە لە ڕاکردنەکەدا بە یەکەم دەردەچێت . ئەنجام مناڵێکی پێ خاوس دەیباتەوە و کابرای تەنگا ئەستوور جووتە پێڵاوە هەرزان بەهاکەی پێ دەبەخشێت ، ئەویش بەوپەڕی خۆشییەوە ، هەر لەوێدا لەپێی هەڵدەکێشێت . ڕاستییەك هەیە دەڵێ : پێویستی دایکی داهێنانە . ئەم چیرۆکە نموونەیەکی پراکتیکی ئەو ڕاستییەیەو ئەبوونی و پێویستی مناڵە هەژارێك بۆ وەدەست هێنانی جووتێ پێڵاو دەخاتە باڵ و بەسەر ئەو دوایی هاوڕێکانیدا سەری دەخات . واتا نهێنی سەرکەوتنی مناڵە پێخاوسەکە لە پێویستییەکەی دایە . ئەممش ئەنجامێکی ئاسایی و پەسەندیە . ئەم شێوازی (کورت کردنەوە)یەی کە لە سەرەتای (پەڵە) و (خەڵات)یش دا بەکاربراوە ، لە (تۆبڵێیت)دا بە شێوەیەکی بەرفراوانتر بەکاربراوەتەوە ، لێرەدا بۆ ڕێخۆش کردنی پێشکەش کردنی ڕووداوێکی دیاریکراوی کۆتایی زنجیرە ڕووداوێکی لێکچوو بەکار نەبراوە بیرێتەوە ، بەڵکو بووەتە شێوازی سەرەکی و هەموو ـ گێڕانەوەکەی ـ گرتۆتەوە . ڕووداوی (تۆبڵێیت؟!) حاڵەتێکی تایبەتی تێدا نییە کۆتایی بە دووبارە بوونەوەی ڕووداوە ڕۆتینییەکە بێنێت تاچیرۆك نووس لەسەری بوەستێت و لە دیمەنێکی زیندوودا بەرجەستەی بکات وەك لە (پەڵە) یا لە (خەڵات)دا کردوویەتی . بەکورتی ڕووداوی (تۆبڵێیت؟!) ڕەگەزی درامی تێدا نییەو ماوەیەکی دوورو درێژ دەکێشێت و لە دوو کاتی لێك دابڕاو و دوو شوێنی جیا جیادا یێهووده دووبارە دەبێتەوە .

ڕووداوەکە (ڕۆژگارێك پێش ئێستا) لە ژووری فەرمانگەیەکەوە دەست پێ دەکاو پاش (سێو چوارساڵ) دووبارە بوونەوە ئینجا (ئێستاش دووای تەمەنێك . دابڕان) سەرهەڵدەداتەوەو ، هێشتاش بەردەوامەو نەگەیوەتە ئەنجام . ڕووداوی وا بۆ بابەتی چیرۆکی زۆر کورت دەست نادات و ئەنجامی باش نابێت . لەبارترین ڕووداوی چیرۆکی زۆر کورت ڕووداوی کورت و سادە و بێگرێ و گۆڵ و ، لق وپۆپە . خاڵی هەرە نزیکی ـ لووتکە ـ ش خاڵی لەباری دەست پێکردنی گێڕانەوەکەیەتی چیرۆکی زۆر کورت ، ڕێ خۆش کردنی پێشکەش کردن و ، گەڕانەوەو بەسەر کردنەوەی هەڵوێستەکانی پێش ڕووداوەکە ، هەڵناگرێت . لە (تۆبڵێیت ؟!)دا ئەم سەرەتایانە ڕەچاو نەکراون ، بۆیە کە دەیخوێنیەوە هەست بە ساردو سڕیو کەم تینی کارتێکردن و زاڵ بوونی ـ کات ـ وەکەی دەکەیت لەسەر حسێبی ئەو ڕەگەزەکانی دیکەی . چیرۆك نووس هەوڵێشی داوە بە بەکاربردنی شێوازی (کورت کردنەوە) کاریگەری ـ کات ـ وەکە کەم بکاتەوە ، وەلێ لە هەقی نەهاتووە . ئەمە جگە لەوەشی کە (کورت کردنەوە) خۆشی شێوازێکی زۆر پەسەندە نییە لە بواری چیرۆکی زۆر کورت دا .

شیاوی گوتنیشە ، ئەم (چیرۆکی کورت کورت ـ short short story)ی

کەلە ئەدەبی کوردیدا (چیرۆکی زۆر کورت و ، چیرۆکۆکە ، کورتیلە چیرۆك و ، پۆستەرە چیرۆك و ، ڕۆژانە چیرۆك)یشی پێدەگوترێت ، بە دیاردەیەکی هاوچەرخی ئەدەبی تەماشا دەکرێت . بوون وپەرەسەندنیشی لە ئەدەبی کوردی سەردەم دا نیشانەیەکە لە نیشانەکانی زیندوویی و بەردەوامی ئەدەبەکەمان . شارەزایانی ئەدەب (ئەمەریکا) بە مەڵبەندی سەرهەڵدان و گەشەکردنی چیرۆکی کورت کورت دادەنێن ، هۆی ئەوەش بە بەرتەسکی بواری بڵاوکردنەوەو ، سەرقاڵی مرۆڤی هاوچەرخەوە دەبەستن ، کە لەبەر هەڵپە ی دابین کردنی پێویستییەکانی ژیان نایان پەرژێتە سەر خوێندنەوەی کاری ئەدەبی دوورو درێژ . ئەمە ڕەنگە بۆدووبارە بووژانەوەی چیرۆکی کورت کورت ڕاست بێت ، بەڵام چیرۆکی کورت کورت خۆی لە خۆیدا چالاکییەکی مرۆڤانەی دێرینەیەو ڕەنگەهەر لە دوای پەیدابوونی شیعریشەوە سەری هەڵدابێت .

فۆلکلۆرو ، کەلەپووری هەر نەتەوەیەك پشکنیت بە دەیان چیرۆکۆکەی تێدا دەدۆزیەوە کە مرۆڤی سەردەمەکانی پێشووفەلسەفەو ، بیروبۆچوون و ، ئەزموونەکانی ژیانی خۆیانیان تێدا بەرجەستە کردووە . وەك چیرۆکەکانی ئیزۆپ ، یاوەك ئەو چیرۆکۆکانەی کە لە پەشت زۆربەی پەندە کوردییەکانەوەن .

دەتوانین بڵێین ئەم چیرۆکە کورت کورتەی ئێستا وەچەی هاوچەرخی ئەو جۆرە چیرۆکەن . ئەگەر چی جیاوازیشیان هەیە ـ هەرچەندە لێکچوونیشیان زۆرترە ـ ئەوە دەگەڕێتەوە بۆجیاوازی بارو سەردەم ـ بە کورتی ، چیرۆکی کورت تەواو نوێو نامۆ نییەو لەکەلەپووری کوردەواریدا بنج و بنەوانی هەیە . بایەخ پێدان و بووژاندنەوەی پێویستە .

ژێدەرەکان :

١ ـ میشال بوتور: بحوث في الرواية الجديد / ت : فريد انطونيوس/ بيروت ـ ١٩٧١ .

٢ ـ رولان بارت : درجة الصفر للكتابة / ت: محمد برّاده / بيروت ـ ١٩٨١ .

٣ ـ د. موريس ابو ناصر: الالسنية والنقد الادبي / بيروت ـ ١٩٧٩ .

٤ ـ سمير المرزوقي و جميل شاكر : مدخل الى نظرية القصة / بغداد ـ ١٩٨٦ .

٥ ـ د. .عدنان خالد عبدالله : النقد التطبيقي التحليل / بغداد ـ ١٩٦٨ .

٦ ـ فن كتابة الاقصوصة : مجموعة من الكتاب / ت : كاظم سعدالدين / بغداد ـ ١٩٧٨ .

٨ی ئاب
ڕۆژی خۆشیی عیراقە